Türk Dili I
El Kitabı

Editörler
Osman Gündüz
Osman Mert

Yazarlar
Sıddık Bakır
Yasin Mahmut Yakar
Osman Mert
Kürşad Çağrı Bozkırlı
Erhan Durukan
Nurşat Biçer
Oğuzhan Yılmaz
M. Abdullah Arslan
Osman Gündüz
Bahattin Şimşek

ISBN: 978-605-9247-78-8

1. Baskı
Ekim, 2017 / Ankara
2000 Adet

Grafiker®
Yayınları
Yayın No: 246
Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt
Grafiker®
Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
1. Cadde 1396. Sokak No: 6
06520 (Oğuzlar Mahallesi)
Balgat-ANKARA
Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx
Faks : 0 312. 284 37 27
E-mail : grafiker@grafiker.com.tr
Web : grafiker.com.tr

İÇİNDEKİLER

Söz Başı..... 9

I.ÜNİTE

Yrd. Doç. Dr. Sıddık BAKIR

1. DİL NEDİR / 11
Dilin Tanımı ve Önemi / 13
Dilin Nitelikleri / 14
Dillerin Doğuşu / 18
Dil Türleri / 21
Konuşma Dili ve Yazı Dili / 22

II. ÜNİTE

Yrd. Doç. Dr. Yasin Mahmut YAKAR

2. DİL VE KÜLTÜR / 37
Dil / 38
Kültür / 40
Kültürü Oluşturan Unsurlar Ve Özellikleri / 41
Kültür Değişmeleri / 46
Kültür Yozlaşması / 47
Dil Ve Kültür İlişkisi / 49

III. ÜNİTE

Prof. Dr. Osman MERT

3. DÜNYA DİLLERİ VE TÜRK DİLİNİN DÜNYA DİLLERİ ARASINDAKİ YERİ / 59
Dünya Dilleri / 61
Köken Bakımından Diller / 61
Yapı Bakımından Diller / 70
Türk Dilinin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri / 72

IV. ÜNİTE

Yrd. Doç. Dr. Kürşad Ç. BOZKIRLI

4. TÜRK DİLİNİN BUGÜNKÜ DURUMU VE YAYILMA ALANLARI / 79

Türk Dilinin Tarihî Gelişimi / 80
Türkçenin Tarihî Devirleri / 86
Türk Lehçelerinin Tasnifi / 88

V. ÜNİTE

Prof. Dr. Osman MERT

5. TÜRKÇE SES BİLGİSİ / 99

Türkçe Ses Bilgisi / 100
Türkçenin Ünlüleri / 101
Türkçenin Ünsüzleri / 102
Türkçede Hece Yapısı / 104
Türkçede Ses Uyumları / 104
Ünlü Uyumları / 104
Ünsüz Uyumları / 107
Yardımcı Ses / 107
Türkçenin Yazımında Kullanılan Alfabeler / 109

VI. ÜNİTE

Doç. Dr. Erhan DURUKAN

6. TÜRKÇE ŞEKİL BİLGİSİ I / 131

Giriş / 132
Kavram ve Sözcük İlişkisi / 132
Sözcük Üretme Yöntemleri / 133

VII. ÜNİTE

Yrd. Doç. Dr. Nurşat BİÇER

7. TÜRKÇE ŞEKİL BİLGİSİ II / 149

Çekim Ekleri / 150
Ad Çekim Ekleri / 151
Durum (Hâl) Ekleri / 151
İyelik Ekleri / 154
Çoğul Ekleri / 154
Soru Eki / 155
Fiil Çekim Ekleri / 155
Haber (Bildirme) Ekleri / 155
Tasarlama (İstek) Ekleri / 158
Kişi Ekleri / 160

VIII. ÜNİTE

Yrd. Doç. Dr. Kürşad Ç. BOZKIRLI

8. SÖZCÜKLERİN SINIFLANDIRILMASI / 165

Sözcük / 166
Anlam Bakımından Sözcüklerin sınıflandırılması / 166
Tür ve Görev Bakımından Sözcüklerin Sınıflandırılması / 174

IX. ÜNİTE

Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan YILMAZ

9. SÖZCÜK GRUPLARI / 189

Sözcük Grupları / 190
İsim Tamlamaları / 190
Sıfat Tamlamaları / 191
Sıfat Fiil Grubu / 192
İsim Fiil Grubu / 192
Zarf Fiil Grubu / 193
Edat Grubu / 193
Bağlama Grubu / 193
Unvan Grubu / 194
Ünlem Grubu / 194
Birleşik Kelimeler / 195
Kalıplaşmış Dil Ögeleri / 197

X. ÜNİTE

Doç. Dr. M. Abdullah ARSLAN

X. CÜMLE BİLGİSİ / 211

Cümlenin Ögeleri / 212
Temel Ögeler / 213
Yardımcı Ögeler / 216
Yüklemin Türüne Göre Cümleler / 218
Ögelerin Dizilişine Göre Cümleler / 219
Anlamlarına Göre Cümleler / 222
Cümlede Vurgu / 224

XI. ÜNİTE

Prof. Dr. Osman GÜNDÜZ

XI. YAZILI VE SÖZLÜ ANLATIM YANLIŞLARI / 229

Biçim ve Düzenleyiş Yanlışları / 231
Biçimsel Yanlışlar / 231
Anlatım Yanlışları / 232
Düzenleyiş Yanlışları / 232
Noktalama Yanlışları / 232
Mantıksal Yanlışlar / 233
Yazma Yanlışları / 234
Argo ve Jargon Kullanmak / 236
Dilbilgisi Yanlışları / 238
Eklerin Kullanılışından Doğan Yanlışlar / 238
Söz Dizimi Yanlışları / 240

XII. ÜNİTE

Prof. Dr. Osman GÜNDÜZ

12. YAZIM KURALLARI / 253

Türkçede Sesler ve Ses Uyumları / 254
Ünlüler ve nitelikleri / 254
Ünsüzler ve nitelikleri / 258
Büyük harflerin kullanıldığı yerler / 260
Birleşik sözcüklerin yazılışı / 269
Deyimlerin yazılışı / 273
İkilemelerin yazılışı / 273
Alıntı sözcüklerin yazılışı / 273
Kısaltmaların yazılışı / 274

XIII. ÜNİTE

Prof. Dr. Osman GÜNDÜZ

XIII. NOKTALAMA İŞARETLERİ / 283

Noktalama İşaretleri / 284
Hece Yapısı ve Satır Sonunda Sözcüklerin Bölünmesi / 299

XIV. ÜNİTE

Yrd. Doç. Dr. Bahattin ŞİMŞEK

XIV. TÜRK DİLİNİN DİĞER DİLLERLE ETKİLEŞİMİ / 309

Giriş / 310
Dillerin Zenginliği ve Dil İlişkileri / 311
Dillerin zenginliği / 311
Dil ilişkileri / 312
Türkçenin Zenginliği ve Diğer Dillerle İlişkisi / 315
Tarihi geçmişi / 316
Yayılım alanları / 318
Söz varlığının genişliği / 318
Türkçenin Diğer Dillerle Etkileşimi / 319
Dünya dillerinin Türk diline etkisi / 319
Eski Türkçe Dönemi / 320
Osmanlı Türkçesi dönemi / 321
Türkiye Türkçesi dönemi / 324
Türk dilinin dünya dillerine etkisi / 326
Dünya dillerine Türkçeden geçen sözcükler / 327

Söz Başı

Topluluk hâlinde yaşayan tüm canlıların hemcinsleriyle anlaşmak için kendilerine özgü bir anlaşma aracı kullandıkları bilinen bir durumdur. Hiç kuşku yok ki bu canlılar arasında en gelişmiş olanı insandır ve insanın en önemli iletişim aracı ise dildir. İnsanoğlunun tarih sahnesine çıkmasından başlayarak tarihsel serüveni içinde farklı coğrafyalarda ilkel ya da gelişmiş, sayıları binleri bulan dillerin oluştuğunu ve her dilin yine kendine özgü kuralları olduğunu biliyoruz.

Bu kuralların tamamı dillerin işlevselliğini göstermesi bakımından büyük bir önem arz etmektedir. Söz gelişi dillerin zenginliği coğrafi koşullardan ve yaşam tarzından kaynaklanan niceliksel durumları ile değil, her kavramı, her durumu ve yüzyıllar içinde oluşmuş kültürel birikimi karşılayabilecek bir zenginliğe sahip olmasıyla ölçülmektedir.

Günümüzde böylesi bir zenginliğe ulaşıp evrensel bir nitelik kazanan dillerin sayısı bir elin parmaklarının sayısını geçmemektedir. Aidiyetinden ve kullanmaktan onur duyduğumuz güzel Türkçemiz de bu evrensel dillerden biridir. Kuşkusuz sayısı binleri bulan dünya dilleri arasında sahip olunan bu üstünlük, yukarıda saydığımız özellikler yanında onun farkındalık oluşturan doğası, her durumu karşılayabilecek bir üretim kolaylığına sahip olması, çoğalabilme gibi kendine özgü tekniğinden ve geometrik yapısından gelmektedir.

Türkçenin bozulmadan ve doğal mecrasından çıkmadan varlığını sürdürebilmesi, binlerce yıllık kültür birikimimizi yaşatması ve aktarabilmesi; kurallarının, ayırıcı vasıflarının bilinmesini / öğretilmesini, üzerinde titizlikle durulmasını zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluk aynı zamanda millet olma bilincinin uyandırılması / pekiştirilmesi için de gereklidir.

Dilimizin ifade gücünü ve bu gücü oluşturan iç dinamiklerini, estetik yapısını öğretmeyi amaç edinen *Türk Dili I* ve *Türk Dili II* ana başlıkları altında düzenlediğimiz bu kitaplar, başta üniversitelerin farklı fakültelerindeki *Türk Dili* dersleri olmak üzere Eğitim Fakültelerinin Yazılı Anlatım, Sözlü Anlatım, Türkçe Dil Bilgisi ile Edebiyat Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinin *Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi, Cümle Bilgisi, Sözcük Bilgisi* gibi dersleri için hazırlandı.

Kitaplarda verilen kuramsal bilgiler zengin uygulama örnekleri, tartışma bölümleri, ünite özetleri, kaynak önerileri ve bu konuda yazılmış Türkçenin estetik güzelliğini yansıtan özgün dil ürünleriyle desteklendi. Ayrıca verilen bilgileri ölçmek ve kontrol edebilmek için her ünitenin sonuna cevap anahtarları ile birlikte on soruluk testler eklendi.

Farklı bir format ve dizgi içinde 2016-2017 öğretim yılı içinde Atatürk Üniversitesi AÖF'de aynı adla yayınlanıp ders kitabı olarak okutulan bu kitaplardan her biri birtakım eklemeler/çıkarmalar yapmak suretiyle farklı bir format içinde ve YÖK mevzuatının çerçeve programına uygun olarak düzenlendi.

Her biri on dört üniteden oluşan ve *Türk Dili I, Türk Dili II* adlarını taşıyan bu kitaplardan ilkinin I. ünitesini Yrd. Doç. Dr. Sıddık Bakır, II. ünitesini Yrd. Doç. Dr. Yasin Mahmut Yakar, III. ve V. ünitelerini Prof. Dr. Osman Mert, IV. ve VIII. ünitelerini Yrd. Doç. Dr. Kürşad Çağrı Bozkırlı, VI. ünitesini Doç. Dr. Erhan Durukan, VII. ünitesini Yrd. Doç. Dr. Nurşat Biçer, IX. ünitesini Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan Yılmaz, X. Ünitesini Doç. Dr. M. Abdullah Arslan, XI, XII, XIII. ünitelerini Prof. Dr. Osman Gündüz, XIV. ünitesini ise okutman Bahattin Şimşek hazırladı. İkinci kitabın ise I., II., III., IV., V. ve X. ünitelerini Prof. Dr. Osman Gündüz, VI. ve VII. ünitelerini Yrd. Doç. Dr. Nurşat Biçer, VIII. ünitesini Yrd. Doç. Dr. Kürşad Çağrı Bozkırlı, IX., XIII ve XIV. Ünitelerini Yrd. Doç. Dr. Tacettin Şimşek, XI. ünitesini Doç. Dr. Erhan Durukan, XII. ünitesini ise Prof. Dr. Osman Mert hazırladı.

Sonuç olarak ders kitabı nitelikli her yayınımızda yinelediğimiz gibi tüm titizliğimize rağmen bu kitaplarda da gözden kaçan birtakım eksikliklerin olduğunu biliyoruz. Ancak kitapların editörleri ve ünite yazarları, meslektaşlarının yapıcı uyarılarıyla gözden kaçan eksikliklerin sonraki baskılarında dikkate alınıp bu uyarılar doğrultusunda olgunlaşacağına inanmaktadır.

Editörler

Prof. Dr. Osman Gündüz-Prof. Dr. Osman Mert